

روایتی از پیر شدن آرام و تدریجی چهره کشاورزی در ایران

زمین و زراعت دیگر جنگی به دل نسل جوان نمی‌زند

تجارت

گزارش

مرجان قندی

گروه گزارش

یارمحمد، کشاورز ۷۵ ساله‌ای از روستای سامیان استان اردبیل هر صبح پیش از آن‌که آفتاب از پشت کوه‌ها سر بزند، با دستانی پینه‌بسته و چهره‌ای آفتاب‌سوخته راهی زمینی می‌شود که سال‌ها در آن محصولات مختلف ازجمله سیب‌زمینی و عدس و... کشت می‌کند. زمینی که سال‌هاست با آن نفس کشیده، خاکش را شناخته و با عشق پرورش داده است. او یکی از هزاران کشاورز سال‌خورده‌ای است که همچنان سنگینی بار تولید را بر دوش می‌کشند، در حالی که نسل جوان کمتر به این مسیر پا می‌گذارد. در سراسر کشور، چهره کشاورزی و کشاورزان آرام‌آرام در حال پیر شدن است. ساختار سنتی، پراکندگی جغرافیایی و اراضی کوچک و پراکنده، چالش‌هایی هستند که کشاورزی ایران را درگیر کرده است. همچنین نبود آموزش کافی، کمبود فناوری و ضعف زیرساخت‌ها، همه دست‌به‌دست هم داده‌اند تا این بخش حیاتی، در آستانه یک بحران خاموش قرار گیرد.

نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی ۱۴۰۳ نشان می‌دهد کشاورزی ایران با ساختار سنتی، ترکیب جمعیتی پیر و پراکندگی جغرافیایی گسترده، همچنان با چالش‌هایی بنیادین ازجمله خرد بودن اراضی، ضعف مکانیزاسیون و فقر اطلاعاتی مواجه است. میانگین سنی بهره‌برداران ۵۳ سال اعلام شده که به وضوح نشان از پیری ساختار نیروی انسانی کشاورزی کشور دارد. این

گزارش

سمیه افشین‌فر

گروه اجتماعی

جنگ تحمیلی رژیم صهیونیستی و ایالات متحده آمریکا علیه کشورمان، جدا از ابعاد مختلف آن جان و مال شهروندان بی‌دفاع را هم هدف قرار داد. به گفته رئیس بنیاد شهید در جریان دفاع مقدس ۱۲ روزه، ۱۰۶۴ نفر شهید شده‌اند که برخی از آنها را زنان و کودکان تشکیل می‌دهند. همچنین افراد بسیاری مجروح یا با خسارت‌های قوه قضائیه از مردم و آسیب‌دیدگان جنگ خواسته تا شکایت خود را برای گزارشگر ویژه شورای حقوق بشر سازمان ملل ارسال کنند. حسن عبدلیان پور رئیس مرکز وکلا، کارشناسان رسمی و مشاوران خانواده قوه قضائیه در مورد اقدامات انجام شده توسط این مرکز به «ایران» می‌گوید: «براساس فرمایش رهبرمعظم انقلاب در مورد پیگیری حقوقی جنایات رژیم صهیونیستی در محاکم داخلی و بین‌المللی و طی تکالیفی که

شاخص در مقایسه با سرشماری‌های پیشین افزایش داشته است. از نظر سطح تحصیلات، ۳ هزار و ۲۸۴ نفر باسواد و حدود ۹۵۹ هزار نفر بی‌سواد بوده‌اند که حدود ۲۳ درصد بهره‌برداران را بی‌سوادها تشکیل می‌دهند. این مسأله اصلاح الگوهای کشت به‌شمار می‌آید. از سویی در بسیاری از کشورها، کشاورزی بزرگ‌ترین منبع اشتغال است. این صنعت می‌تواند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم میلیون‌ها نفر را مشغول به کار و نقش مهمی در کاهش فقرایفا کند. علی حسینی، کشاورز ۵۹ ساله از حوالی شهرستان مرودشت در استان فارس، بیش از چهاردهم از عمر خود را صرف کار در زمین‌های کشاورزی کرده است. حسینی فقط تا کلاس پنجم درس خوانده و ۵ پسر دارد که نه به طور دائم اما گاهی در کارهای کشاورزی به کمکش می‌آیند. او با وجود سختی‌های فراوان، همچنان با عشق و تعهد به این حرفه ادامه می‌دهد. حسینی می‌گوید: «از ۱۰ سالگی وارد شغل کشاورزی شدم و این حرفه را از پدرم به ارث برده‌ام. کشاورزی در خانواده ما جایگاه ویژه‌ای داشته و همواره به‌عنوان منبع اصلی درآمد و هویت خانوادگی‌مان شناخته می‌شود.»

زمین‌های کشاورزی این کشاورز حوالی مرودشت قرار دارند و محصولات اصلی‌اش گندم و جواست اما باغ انگور و انار هم دارد. حسینی تأکید می‌کند که با علاقه‌مندی شخصی وارد این مسیر شده و کشاورزی و باغداری را بخشی جدا نشدنی از زندگی خود می‌داند. اما او از بی‌علاقگی فرزنداناش به ادامه این راه نارحت است و می‌گوید: «نبود امنیت شغلی، کمبود منابع آب و کاهش سود

حاصل از فروش محصولات باعث شده نسل جوان به دنبال مشاغل شهری و کم‌زحمت بروند.»

حمایت‌های بیشتر، انگیزه‌های تازه

به اعتقاد حسینی، تلاش کشاورزان اغلب نادیده گرفته می‌شود و درآمد حاصل از آن با میزان زحمت‌شان همخوانی ندارد. او با نگاهی به گذشته، درباره تغییرات اساسی در کشاورزی می‌گوید: «در حال حاضر مهم‌ترین دغدغه کشاورزان مدیریت منابع آب است. کاهش بارندگی، خشکسالی‌های پیاپی و گرمای شدید هوا از عوامل کاهش بهره‌وری زمین‌های کشاورزی است. هزینه‌های تولید بالا رفته و دسترسی به تجهیزات مدرن برای بسیاری از کشاورزان دشوار شده است.»

به باور حسینی، نبود صرفه اقتصادی و سختی‌های فیزیکی کار، مهم‌ترین دلایلی هستند که جوانان را از ورود به این حرفه بازمی‌دارند. او نسبت به آینده کشاورزی ابراز نگرانی می‌کند و می‌گوید: «اگر چاره‌ای اندیشیده نشود، کشور با بحران تأمین غذا مواجه خواهد شد.» به گفته این کشاورز باتجربه، در زمینه حمایت‌های دولتی، اقداماتی انجام شده اما کافی نیست. او خواستار تسهیل دریافت وام‌های کشاورزی، ارائه ماشین‌آلات مدرن و آموزش‌های تخصصی برای کشاورزان است تا بتوانند با شرایط جدید سازگار شوند.

برای حسینی، کشاورزی فقط یک شغل نیست، بلکه راهی برای زندگی، هویت و ارتباط با طبیعت است. او می‌گوید: «کشاورزی منبع اصلی تولید غذاست. بدون آن، هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند پایدار بماند. از نان و برنج گرفته تا میوه و سبزی، همه از دل زمین بیرون می‌آیند. کشاورزان با

مدیریت صحیح منابع، نقش مهمی در حفاظت از طبیعت دارند.»

نقش کلیدی زنان در توسعه کشاورزی

«از وقتی یادم می‌آید، زندگی‌مان با خاک و بذر گره خورده بود؛ در خانه ما، کشاورزی فقط یک شغل نبود؛ یک رسم قدیمی بود که با آن بزرگ شدیم.» این جملات زهرا مؤمنی، کشاورز ۳۵ ساله‌ای از استان خراسان‌رضوی است که با افتخار از سال‌ها فعالیت در این حوزه صحبت می‌کند. او با مدرک دیپلم و تجربه‌ای طولانی در این حرفه، خود را یکی از زنان پرتلاش این منطقه در حوزه کشاورزی معرفی می‌کند و درباره زمین کشاورزی خانوادگی‌اش می‌گوید: «زمین ما در شهرستان نیشابور قرار دارد و محصولات اصلی ما هم زعفران و انواع سبزیجات است. در شهرستان ما باغ آلو هم وجود دارد که بخشی از اقتصاد محلی را تشکیل می‌دهد.»

مؤمنی متأهل است و دو فرزند دارد که هیچ کدام علاقه ندارند در آینده شغل کشاورزی را انتخاب کنند. اما خودش که با علاقه شخصی وارد این حرفه شده، همچنان به این شغل پایبند مانده است. او در این باره می‌گوید: «فرزندانم تمایلی به ادامه مسیر کشاورزی ندارند. کمبود آب، نبود امکانات کافی و سود پایین باعث شده نسل جدید از این حرفه فاصله بگیرد.»

او به دلایل کاهش انگیزه جوانان به کشاورزی اشاره می‌کند و می‌گوید: «تلاش‌های بی‌وقفه کشاورزان با بهره اقتصادی اندکی همراه است و همین موضوع انگیزه جوانان را کاهش داده است. گرمای شدید هوا، کاهش منابع آبی و تغییرات اقلیمی آسیب زیادی به محصولات زده‌اند. میزان تولید پایین آمده و زمین‌های زیر کشت محدودتر

در حال حاضر

مهم‌ترین

دغدغه

کشاورزان

مدیریت منابع

آب است.

کاهش بارندگی،

خشکسالی‌های

پیاپی و گرمای

شدید هوا از

عوامل کاهش

بهره‌وری

زمین‌های

کشاورزی است.

هزینه‌های

تولید بالا رفته

و دسترسی به

تجهیزات مدرن

برای بسیاری

از کشاورزان

دشوار شده

است

شده‌اند. این موارد همیشه دغدغه کشاورزان و خانواده‌هایشان است و نسل جوان چون این مشکلات را درک کرده‌اند، تمایلی برای انتخاب این شغل را ندارند.» مؤمنی درباره حمایت‌های دولتی از کشاورزان می‌گوید: «اگر موافق برداشته شود، تسهیلات بانکی آسان‌تر در اختیارمان قرار گیرد... و شرایط کشاورزی قطعاً بهتر خواهد شد.» به گفته این کشاورز زن، کشاورزی فقط یک شغل نیست، بلکه راهی برای ادامه زندگی در روستا است. او می‌گوید: «زنان نقش مهمی در مشاغل کشاورزی دارند. اگر بیمه شوند و تسهیلات ویژه‌ای برایشان در نظر گرفته شود، مشارکت‌شان بیشتر خواهد شد. با آموزش و حمایت مالی، زنان می‌توانند نقش کلیدی در توسعه کشاورزی کشور ایفا کنند.»

از کار ساختمانی تا کشاورزی نوین

«کشاورز کسی است که با طوط خورشید بدبار می‌شود، با طبیعت هم‌نفس می‌شود و با صبر و تلاش بی‌وقفه، محصولاتی را فراهم می‌کند که بقیه بی‌دغدغه مصرف کنند. کشاورز نه فقط تولیدکننده محصولات کشاورزی، بلکه نگهدارنده خاک، حافظ منابع طبیعی و سازنده امنیت غذایی کشور است.» این صحبت‌های حسن جوکار، کشاورز ۴۶ ساله از شهرستان بروجرد، بیش از ۲۰ سال می‌شود همراه همسرش در حوزه کشاورزی فعالیت دارد. منطقه زندگی او بیشتر برای کشت خرما و پسته مناسب است. اما او گلخانه‌ای برای تولید صیفی جات دارد. جوکار از ۲۵ سالگی وارد این شغل شده؛ برخلاف بسیاری از کشاورزان که از کودکی در این حرفه بوده‌اند، او ابتدا به کار ساختمانی مشغول بوده و بعدها به

✂

برش

تعالف میان تجربه و دانش؛ راهی برای نجات کشاورزی

دکتر ابراهیم جعفری، جامعه‌شناس و مدرس دانشگاه درباره جایگاه کشاورزی در جوامع محلی می‌گوید: «کشاورزی نه‌تنها ستون اقتصادی جوامع محلی است، بلکه بخشی از هویت فرهنگی آنان را نیز شکل می‌دهد. معیشت مردم در جوامع محلی به محصولات کشاورزی و دامی وابسته است. اما فراتر از اقتصاد، کشاورزی برای کشاورزان سنتی نوعی اعلام هویت است. حتی اگر از منافع مالی بی‌بهره باشند، ترجیح می‌دهند در مزرعه فعالیت کنند تا خود را انسان‌هایی مفید نشان دهند.» او به چالش تعادل میان سنت و نوآوری اشاره می‌کند و می‌گوید: «کلید این تعادل، روی‌آوری به ارتباطات مشارکتی است؛ یعنی تلفیق دانش نوین با تجربه‌های بومی کشاورزان که از نیاکان خود به ارث برده‌اند. در تجربه‌ای که در سازمان جهاد کشاورزی استان کردستان داشتیم، دیدم که آموزش‌های یکسویه کارشناسان، هرچند با احترام پذیرفته می‌شد، اما چون کشاورزان در تولید دانش سهمی نداشتند، از به‌کارگیری آن طفره می‌رفتند. ولی وقتی سازوکاری برای مشارکت فعال آنان فراهم شد، نتایج بهتری به دست آمد.» جعفری با اشاره به آمار حضور نسل جوان در حوزه کشاورزی، درباره کاهش تمایل آنان به این شغل سنتی می‌گوید: «با ورود به عصر اطلاعات، سبک زندگی تغییر کرده است. جوانان دیگر به کشاورزی سنتی که مبتنی بر تجربه نیاکان‌شان است، علاقه‌ای ندارند. کمبود منابع، هزینه‌های بالا و دسترسی به کسب‌وکارهای اینترنتی باعث شده که کشاورزی سنتی برایشان جذاب نباشد.»

او همچنین نقش خانواده را در انتقال مشاغل سنتی کم‌رنگ می‌داند و می‌گوید: «در گذشته فرزندان راه پدران‌شان را ادامه می‌دادند، اما امروز با شکاف نسلی و گفتمان‌های جدید، خانواده‌ها دیگر نقش مؤثری در هدایت فرزندان به کشاورزی ندارند.» با وجود این تحولات، جعفری تأکید می‌کند که کشاورزی هنوز بخشی از هویت فرهنگی جوامع روستایی است. او می‌گوید: «ساختار روستا با کشاورزی عجین شده است. حتی در دورافتاده‌ترین مناطق، کشاورزی بدون ابزارهای مدرن ممکن نیست. بنابراین، کشاورزی همچنان هویت‌آفرین است، به شرط آنکه با فناوری همراه شود.» جعفری درباره مهاجرت‌ها از روستا به شهر هشدار می‌دهد و می‌گوید: «مهاجرت یک متغیر تعیین‌کننده است. نسبت جمعیت روستایی به شهری که در گذشته سه به یک بود، امروز برعکس شده؛ به گونه‌ای که می‌توان ادعا کرد جمعیت روستایی حداکثر ۳۰ درصد از جمعیت کل کشور را تشکیل می‌دهد و ۷۰ درصد از آنان در شهرها زندگی می‌کنند و این تغییر جمعیتی، ساختار اجتماعی و اقتصادی کشاورزی را دگرگون کرده است.» این جامعه‌شناس و مدرس دانشگاه نقش زنان را در کشاورزی مهم می‌داند و می‌گوید: «افزایش آمار زنان تحصیلکرده، دسترسی به شبکه‌های اجتماعی و... باعث شده نقش فعالی در زندگی و جامعه داشته باشند. اما مشارکت آنان در کشاورزی زمانی تقویت می‌شود که صنایع مرتبط با کشاورزی توسعه یابد. تحصیل در رشته‌های کشاورزی نیز می‌تواند انگیزه‌بخش باشد.»

کشاورزی روی آورده است. نه تحصیلاتش مرتبط با کشاورزی است و نه در خانواده او کشاورزی جایگاه خاصی داشته است، خودش به مرور زمان به این شغل علاقه‌مند شده و آن را انتخاب کرده است. او ۳ فرزند دارد که فقط یکی از آنها علاقه‌مند به کشاورزی است، اما بیشتر به بخش‌های نوین آن مثل گلخانه‌داری و کشت‌های هیدروپونیک تمایل دارد. جوگاری می‌گوید: «نسل جدید اگر امکانات و آموزش‌های به‌روز داشته باشند، می‌توانند با انگیزه وارد کشاورزی شوند. فقط باید دیدشان را از کشاورزی سنتی به سمت کشاورزی علمی تغییر داد.» به گفته جوکار، کشاورزی امروز بسیار تخصصی‌تر شده و بدون دانش فنی نمی‌توان موفق بود. او معتقد است که استفاده از کودهای مناسب، کنترل آفات و مدیریت منابع آب نیاز به آموزش دارد و کشاورزی دیگر مثل گذشته نیست که فقط با تجربه پیش برود. این کشاورز بر این باور است که نبود آموزش‌های کاربردی، نبود بازار فروش مطمئن و نداشتن امنیت شغلی از جمله دلایلی هستند که جوانان را از کشاورزی دور می‌کند. او می‌گوید: «اگر جوانان بدانند محصول‌شان قرار است با قیمت خوب و تضمینی خریداری شود، حتماً وارد این شغل می‌شوند.» جوکار از برخی طرح‌های دولتی مثل توسعه گلخانه‌ها و ارائه تسهیلات کم‌بهره استقبال کرده، اما معتقد است که این طرح‌ها باید گسترده‌تر اجرا شوند. او می‌گوید: «کشاورزی باید کشاورزی‌های نوین ترکیب شود. استفاده از آبیاری قطره‌ای، کشت‌های گلخانه‌ای و بازاریابی دیجیتال می‌تواند کشاورزی را از حالت سنتی خارج کرده و آن را به یک صنعت سودآور تبدیل کند. مسئولان باید کشاورز را مثل کارآفرینان ببینند، نه فقط تولیدکننده.»

عکس: حسین نقی‌زاده/ایران

دشمن پس

از جنایاتی که

انجام داد بیکار

نداشتسته و امروز

نابید اجازه

دهیم جای

جلاد و شهید

عوض شود؛ اگر

در پیگیری‌های

حقوقی جدی

نمایشیم فریب و

نیرنگ به وجود

می‌آید

«حتماً در گزارش‌های خود برای گزارشگر ویژه حقوق بشر در مورد شهدا و مجروحان، حمله به مناطق و مردم غیرنظامی، حمله به زندان اوین و صداوسیما، حمله به مراکز نظامی و هسته‌ای، نقض حق حیات شهروندان، حمله به زیرساخت‌های حیاتی، فرودگاه، تأسیسات انرژی، کشاورزی، دارویی و... اشاره کنید.» عبدلیان پور با اشاره به خدمات مرکز وکلا، کارشناسان رسمی و مشاوران خانواده قوه قضائیه در دوران پس از جنگ تحمیلی ۱۲ روزه از آمادگی کامل این مرکز برای ارائه خدمات به آسیب‌دیدگان از جنگ می‌گوید: «آمادگی داریم به افرادی که در جریان این جنگ خسارت دیده‌اند و به مشکلات حقوقی و خسارتی‌شان رسیدگی می‌کنیم. در حال همکاری هستیم.» رئیس مرکز از آمادگی برای همکاری‌ها و استفاده از ظرفیت‌های جامعه حقوقی جهانی کشورهایی همچون روسیه که ظرفیت روسیه خیرخواه و ما نیز از صلاحیت جهانی کشورهایی همچون روسیه که ظرفیت رسیدگی حقوقی به جنایات رژیم صهیونیستی را در محاکم خود دارند، استفاده خواهیم کرد.»

کنیم. البته خدمات ما تنها محدود به مردم نیست و با نهادهای ارگان‌های بسیاری برای ارائه خدمات کارشناسی و حقوقی به زندان اوین و صداوسیما، حمله به مراکز نظامی و هسته‌ای، نقض حق حیات شهروندان، حمله به زیرساخت‌های حیاتی، فرودگاه، تأسیسات انرژی، کشاورزی، دارویی و... اشاره کنید.» عبدلیان پور با اشاره به خدمات مرکز وکلا، کارشناسان رسمی و مشاوران خانواده قوه قضائیه در دوران پس از جنگ تحمیلی ۱۲ روزه از آمادگی کامل این مرکز برای ارائه خدمات به آسیب‌دیدگان از جنگ می‌گوید: «آمادگی داریم به افرادی که در جریان این جنگ خسارت دیده‌اند و به مشکلات حقوقی و خسارتی‌شان رسیدگی می‌کنیم. در حال همکاری هستیم.» رئیس مرکز از آمادگی برای همکاری‌ها و استفاده از ظرفیت‌های جامعه حقوقی جهانی کشورهایی همچون روسیه که ظرفیت روسیه خیرخواه و ما نیز از صلاحیت جهانی کشورهایی همچون روسیه که ظرفیت رسیدگی حقوقی به جنایات رژیم صهیونیستی را در محاکم خود دارند، استفاده خواهیم کرد.»

